

УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 811.161.2.:316.772

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.3.1/01>**Бондарчук К. С.**

Національний університет «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АКЦЕНТУАЦІЙНОМУ ТА ГРАМАТИЧНОМУ РІВНЯХ

У пропонованій роботі досліджено специфічні риси, властиві українській мові на різних мовних рівнях. Застосовано як вихідні методологічні підходи (індукція та дедукція), так і основні методи дослідження мовних явищ – описовий, порівняльний, зіставний та метод безпосереднього спостереження. Завдяки їм відстежено, що в українській мові наголос вільний (нефіксований), він виконує смислорозрізнявальну та форморозрізнявальну функції. Сформульовані деякі закономірності щодо особливостей наголошування слів відповідно до їх частиномовної належності, будови слова та лексичного значення. Проаналізовано певні словотвірні ознаки, виявлені специфічні суфікси для творення іменників з авторською інтерпретацією їх лексико-семантичного значення. Описано яскраві особливості щодо словозміни іменників, творення та вживання оригінальних питомих збірних числівників, творення ступенів порівняння прикметників та прислівників, специфічних форм прислівників. Розкрито фундаментальну ознаку української мови – її варіантність, найбільш докладно досліджено морфологічні варіанти. Причому зазначено, що в Українському правописі не завжди коректно і точно подано правила щодо позиції вживання прийменників і префіксів. Це стосується, зокрема, і паралельних закінчень іменників чоловічого роду у формі родового та давального відмінків. Виявлено особливості відмінкових закінчень іменників у формі кличного відмінка, наявність якого є однією з унікальних рис української мови. У статті визначено оригінальні форми вживання числівників на позначення часу, що вирізняє українську мову з-поміж інших слов'янських мов. Проаналізовано також наявні в українській мові паралельні форми кількісних числівників у поєднанні з іменниками-назвами істот/неістот, зокрема у формі знахідного відмінка. Запропоноване авторське бачення конкретизації деяких визначень, які певною мірою спрощують окремі правописні норми.

Ключові слова: варіантність мови, вільний наголос, морфологічні особливості, кличний відмінок, своєрідність української мови, словотворення.

Постановка проблеми. Кожна слов'янська мова має схожі риси з іншими спорідненими мовами, а також спільні лише з кількома чи навіть з однією із них. Українська мова, як і будь-яка інша, має свою історію походження і формування звукової, граматичної та лексичної систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Унікальні особливості української мови проаналізовано в працях багатьох науковців різних років (Л. Булаховського, М. Жовтобрюха, А. Кримського, О. Потебні, Є. Тимченка, Ю. Шевельова). Всупереч поширеному багатолітньому твердженню про особливу слов'янськість мов так званих «трьох братніх народів», спадкоємців Київської держави Х–ХІІІ століть, Ю. Шевельов зазначав, що

«справжня, «жива» українська мова ніколи не була «давньоруська», ніколи не була «спільноруська», ніколи не була тотожна з російською, не була предком, або нащадком, або відгалуженням російської мови. Вона поставала і постала з праслов'янської, формуючися від VI до XVI ст.» [12, с. 204]. Так само М. Брайчевський вважав, що «Русь становила спільний період (або етап) в історичному розвитку східнослов'янських народів» [4, с. 189]. На той час уже було відомо, що цей етап залишив у мовах «трьох східнослов'янських народів» лише 72 спільні слова, тоді як з рештою слов'ян існує ще по 3200 спільних слів [9, с. 62]. У монографіях К. Тищенка 2006–2011 рр. відстежено низку фактів тисячолітніх мовних контактів предків українців.

Зокрема, у [9] розглянуто збережені у словнику та граматиці формальні ознаки внутрішнього розвитку українських мовних явищ, успадкованих від праслов'янського стану і розвинутих спільно з предками тих або інших слов'янських народів. У праці подано зведений список 82 характерних рис української мови з фонетики і граматики, укладений за науковими дослідженнями Х. Шустера-Шевця. Серед них – 40 особливих рис звукового складу української мови [9, с. 27–29]; 34 риси української мови (понад 40 відсотків) виявилися унікальними, без аналогів у мовах інших слов'ян [9, с. 23]. Описано також 42 особливі риси граматичної будови української мови [9, с. 30–31].

У наукових дослідженнях останніх років висвітлено низку особливостей усної та писемної форм української мови. Зокрема, питання культури мовлення публічних людей та дикторів українських засобів масової інформації розкриті в праці К. Бондарчук [2]; доцільність уживання фемінітивів, а також низку хиб та невірностей Українського правопису 2019 р., завдань з української мови для незалежного оцінювання якості знань випускників шкіл розглянуто в дослідженнях К. Бондарчук [1] та К. Бондарчук, О. Чумаченко [3]. О. Турчак дослідила особливості вживання кличного відмінка з давніх часів до сьогодні [10]. З. Куньч проаналізувала особливості реалізації норм чинного правопису щодо чергування у – в у сучасній науковій літературі [6]. Мовні норми, їх знищення та відновлення повною мірою описала І. Фаріон [11].

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – визначити специфічні акцентуаційні особливості української мови, творення та відмінювання різних частин мови. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: а) виявити певні закономірності наголошування слів; б) згрупувати найбільш яскраві питомі граматичні особливості української мови; в) визначити функції та особливості вживання кличного відмінка у звертаннях; г) окреслити варіантні форми, що розрізняються парадигмою відмінювання та синтаксичного зв'язку.

У роботі застосовано як вихідні методологічні підходи (індукція та дедукція), так і основні методи дослідження мовних явищ – описовий, порівняльний, зіставний та метод безпосереднього спостереження. Завдяки описовому методу визначено оригінальні особливості словозміни, словотворення іменників, прикметників та прислівників; порівняльний метод став базовим для вивчення особливостей варіантних морфологіч-

них форм іменників та числівників на позначення часу; зіставний метод дав можливість запропонувати авторські пропозиції щодо більш точних і зрозумілих формулювань певних морфологічних норм. Завдяки методу безпосереднього спостереження запропоновані певні особливості наголошування слів в українській мові.

Виклад основного матеріалу. Українській мові, як і деяким іншим слов'янським мовам, властивий вільний (нефіксований) наголос. Так, в українському слові *ма́ти* наголос на першому складі, у слові *по́рода* – на другому, у слові *ви́робник* – на третьому, у слові *передава́ти* – на четвертому, а у слові *учи́тельова́ти* – на п'ятому. Вільний наголос виконує смислорозрізнявальну (*му́ка* – *мука́*, *за́мок* – *замо́к*) і форморозрізнявальну (*в і́кна* – *ві́кна*, *виходи́ти* – *ви́ходити*) функції. У мовах з нефіксованим наголосом він може бути нерухомим (постійним) і рухомим. Нерухомий наголос у будь-яких формах слова падає на один і той самий склад; рухомий – у формах одного й того самого слова на різні склади. В українській мові наголос рухомий (*учи́тель* – *учите́лі*, *сти́л* – *стола́*, *рука́* – *ру́ки*). Деякі слова можуть мати два наголоси – головний і побічний. Побічний наголос, як правило, мають складні слова: *ваго́норемóнтний*, *перекоті́по́ле*, *п'яти́поверхóвий*.

Хоча в українській мові наголос вільний, але, за нашими спостереженнями, можна сформулювати деякі особливості наголошування слів.

1. Іменники чоловічого роду:

а) наголошений *перший склад*, якщо іменник складається з кореня і префікса (іменники називають дію або її результат): *вики́д*, *вири́б*, *винахі́д*, *відго́лос*, *відкли́к*, *відхи́л*, *докі́р*, *допи́т*, *догові́р*, *обмі́н*, *запи́т*, *розго́лос*, *розрі́з*, *прири́ст*, *проди́л*, *прори́з*;

б) наголошений *другий склад* у вищеназваних іменниках із префіксом *пере-*: *перебі́г*, *передзві́н*, *переверте́нь*, *перелі́к*, *перепи́с*, *перетин*, *перехі́д* (але *перехі́д*, *перела́з* – на позначення місця);

в) наголошений *перший склад* (у складі іменника *префікс*, *корінь*, *суфікс -ок*): *випадо́к*, *висно́вок*, *завито́к*, *загрово́к*, *надлишо́к*, *підліто́к*, *проша́рок*;

г) наголошений *корінь слова* (у складі іменника *префікс*, *корінь*, *суфікс -ник*): *дові́дник*, *запові́дник*, *обмі́нник*, *переві́зник*, *показни́к*, *пора́дник*, *поруш́ник*, *прибі́чник*, *посі́бник*, *розві́дник*, *сумі́сник*;

д) наголошений *суфікс* у словах, що складаються з *кореня* та *суфікса -ник*: *барвни́к*, *дві́рник*, *лі́сник*, *правни́к*, *словни́к*, *ці́нник*.

2. Іменники жіночого роду:

а) наголошений *другий склад* (безсуфіксні слова): *вимога, вимова, відзнака, відроза, забава, заграва, ознака, нагода, посуха, полова, потуга*;

б) наголошений *перший склад* (іменники, утворені від основи дієслова за допомогою префікса та суфікса **-к(а)**): *забавка, загадка (і загадка), здогадка, закладка, зарубка, закупка, начинка, розвідка, розпірка, позначка, покришка, присипка*;

в) наголошений суфікс **-ин(а)**: *Буковина, данина, городина, площина, соломину*; але *Житомищина, Київщина, Вінниччина, Сумщина, Чернігівщина* (наголос відповідно до назв міст, від яких утворено похідні географічні назви).

3. Наголошений суфікс **-анн-** у іменниках, утворених від дієслів з наголосом на **-а-**: *в'язання, дізнання, малювання, читання, навчання, скликання* (від *скликати* – недоконаний вид), але *скликання* (від *скликати* – доконаний вид).

4. Наголошений *останній склад* (закінчення **-ий**) у прикметниках, утворених від односкладних іменників: *больовий, борцовий, валовий, грошовий, гуртовий, дощовий, кормовий, маршовий, речовий, садовий, судовий, сольовий*.

5. У дієприкметниках завжди наголошений *корінь*: *варений* (але прикметник *варений*), *зароблений, потужний, написаний, печений* (але прикметник *печений*).

Заувага: наголос виконує розрізняльну функцію у дієприкметниках, які вказують на ще не виконану дію (наголошений *корінь*, суфікси **-ан(-ян)**, **-ен**), та прикметниках, що вказують на неможливість дії (наголошені суфікси **-анн(-янн)**, **-енн**): *незбагнений – незбагнений, нездійснений – нездійснений, нездоланий – нездоланий, неказаний – неказаний, незрівняний – незрівняний*.

6. Наголос у складних словах на *сполучному звуку*: *вертихвістка, Водохреще, водночас, голіруч, гуртожиток, дуришвіт, живопис, зірвіголова, конов'язь, рукопис, Тягнирядно, чорнозем, чорнослив*; але *водопад, газопровід, паровоз, пароплав, конокрад* (друга частина дієслівного походження).

7. У займенниках та прислівниках, утворених за допомогою частки **аби-**, наголос на *другому складі*: *абиде, абиколи, абикому, абищо, абичий, абиак*.

8. В *особових займенниках* у формі родового відмінка, а також *вказівних займенниках* *цей, той* та *питальних / відносних* *хто, що* (родовий, давальний, місцевий відмінки) наголос ставимо:

а) на *другому складі*, якщо займенник *вжито* без прийменника: *запросили мене, зустріли тебе,*

цього року, того дня, надіслано цьому учневі, кілька років тому, навчати кого, адресувати кому;

б) за наявності прийменника перед такими займенниками наголошуємо *перший склад*: *у мене зустріч, у тебе заняття, у тому році, у цьому варіанті, у чому суть, на тому березі*.

9. Подвійний наголос: *алфавіт і алфавіт; апо-строф і апо-строф; бажаний і бажаний; коледж і коледж; мабуть і мабуть, надвоє і надвоє; наклад і наклад; помилка і помилка*.

Особливості української морфології досліджували І. Вихованець, І. Городенська, І. Кучеренко, О. Потебня, які у своїх працях довели, що вона вирізняється низкою яскравих специфічних явищ, зокрема у словозміні іменників та дієслів, творенні та вживанні числівників, прикметників, прислівників. До них належать, зокрема, такі, на наш погляд, найбільш яскраві особливості:

– Збережено *питоме закінчення* множини **-и** іменників чоловічого роду у формі називного відмінка (*брати, тендери, професори*), зокрема і в поєднанні їх з кількісними числівниками *два, три чотири* (*два роки, три зошити, чотири університети*).

– Залишки *двоїни* у формі орудного відмінка: *очима, дверима, плечима*.

– Словотвірні суфікси іменників: **-інь** (для творення слів на позначення абстрактних назв простору (*далечинь, височинь, глибинь*); **-ощ(і)** (для творення збірних іменників, що вживаються лише у формі множини (*заспокоє, радіощі, солодоощі*); **-енк(о) -єнк(о)** (для творення іменників чоловічого роду на позначення родинних чи професійних зв'язків на кшталт: *безбатченко, удовенко, титаренко, кушніренко*, зокрема і прізвищ подібного типу, утворених від імен або назв професій: *Андрієнко, Бондаренко, Іваненко, Корнієнко, Мар'яненко*); **-изн(а)** (для творення іменників, що мають форму лише однини (*дешевизна, дороговизна, дідизна, материзна*)).

– Наявність *стягнених форм* прикметників і порядкових числівників: *жива, перша, цікаве*.

– Властиві *пестливі форми* збірних числівників: *двійко, трійко, троєчко*.

– У прикметниках на позначення вияву ознаки поруч зі словами *надто, занадто* (*надто довгий, занадто заплутаний*) вживають префікси **за-, над-**: *завеликий, задовгий, надважливий*; це характерно і для прислівників: *забагато, замало, надважливо*.

– Специфічні українські префікси **най-, якнай-, щонай-** для творення ступенів порів-

няння прикметників і прислівників: *найвужчий, якнайкраще, щонайгірше*.

– Специфічні форми прислівників із часткою **-не-** (*де-не-де, коли-не-коли*); прислівників часу з префіксами (*влітку, восени, взимку, вранці*); складних прислівників (*голіруч, горілиць, ліворуч, водночас*); пестливих форм (*поволеньки, тепереньки*).

Загальновідомо, що українська мова є однією з найрозвиненіших у світі за лексичним багатством, стрункістю граматичної системи, фонетичною досконалістю тощо. Як живий організм, вона постійно розвивається, наповнюється новими лексичними одиницями, збагачується граматичними формами, зокрема завдяки їх варіантності. Саме варіантність є однією з характерних ознак української мови, її фундаментальною властивістю. Серед науковців немає однастайності у трактуванні поняття варіант, або паралельна форма. Найбільш всебічно, на наш погляд, їх класифікацію здійснив О. Тараненко. Він виділяє такі варіанти: фонетичні (розрізняються звуковим складом: *учитель – вчитель*); акцентуаційні (*алфавіт і алфавіт*); орфоепічні (*соня(чн)ий – соня(шн)ий*); орфографічні (*вітер – Вітер*); морфологічні (*зал – зала, жодний – жоден, більше норми – понад норму*); словотвірні (*двох'ярусний – двоповерховий*); варіанти, що розрізняються порядком компонентів (*тишком-нишком і нишком-тишком*); комбінаторні (*дієвий – дійовий*).

Українській мові як одній із найбільш милозвучних мов світу властиві певні норми уживання прийменників і префіксів у – *в*, а також прийменників *із, зі, з, зо*. На нашу думку, в Українському правописі 2019 р. варто було б деякі правила сформулювати коротше і простіше на кшталт: у пишемо перед словами, що починаються на *в, ф*, зокрема й у випадку, якщо вони є другою літерою у словах (*у двері, у свята, у хвилях, у Львові, у чварах*) замість занадто складного формулювання, що у пишемо перед буквосполученнями *льв, зв, св, дв, тв, гв, хв* та *подібними*. Деякі недоречності зафіксовано й щодо прийменників *із, зі, з, зо*.

Найчастотнішими варіантами є паралельні форми іменника в різних відмінках. Зокрема, іменники чоловічого роду другої відміни, залежно від їх лексичного значення, мають закінчення *-а(-я), -у(-ю)*. Але в низці іменників існують паралельні закінчення: *акта* (документ) – *акту* (дія); *апарата* (прилад) – *апарату* (склад працівників); *блока* (частина споруди, машини) – *блоку* (об'єднання держав); *пояса* (предмет) – *поясу* (просторове поняття); *терміна* (слово) – *терміну*

(строк) тощо. Іменники чоловічого роду мають давні паралельні закінчення у формі давального відмінка однини *-ові, -еві(-єві), -у(-ю)* (*студентові – студенту, викладачеві – викладачу, Сергієві – Сергію*), які властиві також формам місцевого відмінка (*на студентові – студенту, при викладачеві – викладачу, на Сергієві – Сергію*), що притаманне переважно іменникам-назвам живих істот. За наявності кількох іменників паралельні закінчення мають уживатися по чергово: *Клименку Сергієві Васильовичу, панові Андрію, ректорові Андрієнку Антонові Івановичу*.

Однією зі специфічних унікальних особливостей української мови є наявність кличного відмінка, який є одним із засобів милозвучності, елементом мовленнєвого етикету українців. Історія його функціонування не раз зазнавала змін. У період 30–90-х рр. ХХ століття були спроби максимально наблизити українську мову до російської, наслідком чого стало, зокрема, те, що певний час кличний відмінок іменували кличною формою, хоча форма звертання, яка виражалася за допомогою відповідних закінчень, остаточно не зникла.

Але й до сьогодні не завжди правильно вживають форми звертання, тобто в називному відмінку. Великий внесок у вивчення особливостей кличного відмінка в українській мові зробили Л. Булаховський, І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко, О. Потебня та ін. Кличний відмінок наявний в українській мові з давніх часів. Доказом цього слугують фольклорні тексти (колядки, щедрівки, веснянки, замовляння, пісні тощо), у яких звертання вжито саме у формі кличного відмінка, як-от:

Добрий вечір тобі, *Пане господарю*, Радуйся (щедрівка);

А мій любий *господарю*, Слухай, слухай, *благодарю* (колядка);

Ой не ходи, *Грицю*, та й на вечорниці (нар. пісня).

Кличний відмінок виконує функцію адресата дії, зазвичай спонукаючи особу до спілкування або сприйняття інформації. Крім цього, він виконує такі функції: встановлення контакту, тобто налагодження подальшого спілкування; ідентифікаційну – дає можливість урахувати стать, вік, статус адресата (*пане, пані, колего, пане ректоре, пані вчителько*); кваліфікаційну, тобто використання кличного відмінка свідчить про рівень освіти адресанта, його культуру мовлення; синтаксичну (особливість у тому, що звертання не є членом речення). Під час уживання кличного відмінка слід ураховувати категорії роду, числа,

відміни та групи іменників. Іменники у формі множини збігаються в називному та кличному відмінках, за винятком *пани*, що має варіант *панове*, та *брати* – *братове*. Так само для іменників середнього роду у формі однини кличний і називний відмінки збігаються.

Форми кличного відмінка іменників чоловічого та жіночого роду треба розглядати з урахуванням того, до якої відміни та групи вони належать. Для іменників жіночого роду притаманні такі закінчення: **-о** (I відміна, тверда група): *Ганно, Олено, Ольго*; **-е (-є)** (м'яка та мішана групи, I та III відміни): *Любо́ве, Мари́є, молоди́це, Насте́*; **-ю** (іменники м'якої групи I відміни зі значенням пестливості): *бабу́сю, мату́сю, Галу́, Таню́*.

Для іменників чоловічого роду властиві такі закінчення: **-о** (тверда група, I відміна): *Миколо́, Саво́*; **-е** (II відміна, тверда та мішана, інколи м'яка групи): *Арте́ме, Богда́не, збро́яре, сторо́жє, хлопче́*; **-у** (деякі іменники твердої групи II відміни): *батьку́, полковнику́, сину́, слухачу́*; **-ю** (іменники м'якої групи II відміни): *Андрію́, Васи́лю, ліка́рю*. Треба зважати також на різні варіанти імен, які існують у мові, зокрема повне (офіційне) ім'я та його скорочений (розмовний) пестливо-зменшувальний варіант: *Ольго* – *Олю́*, *Андрію* – *Андрі́йку*, *Маріє* – *Марі́йко*, *Анастасіє* – *Насте́* – *Насту́ню*. Слід враховувати й існування однотипних чоловічих та жіночих імен: *Євгене́* – *Євге́ніє*, *Ярославе́* – *Яросла́во*, *Валентине́* – *Вале́нтино*.

На сьогодні уживання кличного відмінка зберігає як усталені форми, так і зазнало певних змін, що врегульовано в Українському правописі 2019 р. Це стосується, перш за все, звертань, які складаються з кількох слів. Обидва слова вживають у формі кличного відмінка, якщо поєднані такі назви: ім'я та по батькові: *Сергію́ Івановичу́, Мари́но Петро́вичу*; загальна назва та ім'я: *брате́ Іване́, сестро́ Ніно́, коле́го Васи́лю*; загальна назва та прізвище: *бухгалтере́ Субото́, пане́ Петро́вчу́, полковнику́ Васи́ленку*; дві загальні назви: *добро́дію ректоро́е, пане́ капіта́не, коле́го інженере́*.

За Українським правописом, форму кличного відмінка набувають також російські прізвища, хоч, на нашу думку, це не зовсім доречно, адже в російській мові не існує кличного відмінка, так само як і не можна утворювати кличний відмінок від присвійних прикметників (за типом присвійних прикметників утворені прізвища за допомогою суфіксів **-ин, -ін(-їн)** (*Гага́ріне, Пушкі́не, Заха́р'їне*), а також від прізвищ із суфіксами **-ов, -йов, -єв (-єв)**, що теж мають форму прикмет-

ника: *Пугачо́ве, Мураві́йове, Зве́реве, Васи́льєве*. Урегульовано форму кличного відмінка імен *Ігор* – *Ігорю́* (належить до м'якої групи II відміни) та *Ілля* – *Ілле́* (після подовженого приголосного зберігаємо літеру *є*).

Паралельні форми властиві числівникам на позначення часу. Зокрема, для визначення точного часу слід користуватися порядковими числівниками: *о́ п'я́тій, об́ одина́дцятій* годині. Якщо треба лише приблизно назвати період між двома годинами, перед порядковим числівником уживають прийменник *на*: *я́ буду́ на п'я́ту годину́, при́йду на́ деся́ту*. Відповідь на запитання «*котре́ година?*» передають відповідним словосполученням із прийменниками *на, по* до половини години (*чече́рта година́ 15 хви́лин – че́рть на́ п'я́ту, че́рть по́ чече́ртій*; сьо́ма година́ 10 хви́лин – 10 хви́лин на́ во́сьму, де́сять хви́лин по́ сьо́мій); з прийменником *на* або *до* – коли половина години (*дру́га година́ 30 хви́лин – пі́в на́ тре́тю, пі́в до́ тре́тьої*); з прийменниками *до* або *за* – коли вже перейшло за половину години (*чече́рта година́ 45 хви́лин – за́ че́рть п'я́та або́ че́рть до́ п'я́тої*). Коли йдеться про кількість часу, витраченого на виконання певної роботи, слід уживати кількісні числівники (*на́ вико́нання ро́боти ви́тратили́ тре́и години́*).

У діловому й науковому мовленні орудний відмінок уживають рідко, хоч у публіцистиці, художній літературі, побутовому мовленні функціонують обидві форми (останнім часом, цими днями), але не є нормативними форми на кшталт: *в́ оста́нній час, на́ цих́ днях*. Правильно вживати: *зана́ття ви́дбуваю́ться в́ сере́ду, п'я́тницю́ або́ щосе́реди, щоп'я́тниці́, а не́ по́ сере́дах, по́ п'я́тницях*. В «Українському правописі» як паралельні форми кількісних числівників (5–20, 30, 50, 60, 70, 80) у знахідному відмінку зазначено «як родовий або називний» [9], хоч насправді вони не є цілком взаємозамінюваними. Форми знахідного й називного відмінків збігаються тільки в поєднанні числівників з іменниками-назвами неістот: *дві́сті три́дцять два́ дере́ва прикра́шають парк, напи́сали́ чо́тири́ листи́*. Але в поєднанні числівників з іменниками-назвами істот збігаються форми знахідного відмінка та родового, причому з закінченням **-ох**: (*не́ було́ де́сятьох́ студе́нтів; зустрі́ли де́сятятьох́ п'я́тьох́ учасни́ків; запро́шено́ три́дцятьох́ сі́мох́ деле́гатів*). Варто звернути увагу на паралельні форми типу: *бі́льше́ соро́ка се́ми ро́ків, але́ по́над соро́к сі́м ро́ків*. Уживання ж словосполук на кшталт *блі́зько́ сі́мдеся́ти ро́ків* та *бі́льше́ / ме́нше́ сі́мдеся́ти ро́ків* є цілком тотожними.

Висновки. Отже, українська мова не стоїть на місці, вона перебуває у стані змін, що стосується, зокрема, граматичних норм, але залишається незмінною низка рис, які визначають своєрідність та унікальність української мови. У статті визначено найбільш характерні специфічні морфологічні форми різних частин мови, властиві українській мові. Зокрема, це відмінкові закінчення іменників, особливості ступенювання прикметників та прислівників, стягнуті форми прикметників і порядкових числівників, пестливі форми числівників та прислівників, словотвірні особливості прислівників тощо. Доведено, що в українській мові найбільш уживані паралельні морфологічні форми, які розрізняються парадигмою відмінювання, а також синтаксичного зв'язку. Це стосується, перш за все, іменників чоловічого роду другої відміни у формі родового та давального відмінків, що важливо враховувати як у повсякденному, так і професійному спілкуванні. Зокрема, схарактеризовано наявні паралельні варіанти відмінкових закінчень *-а(-я)* у формі родового відмінка іменників другої відміни; закінчень *-у(-ю),*

-ові, -еві(-єві) у формі давального відмінка. Досліджено функціонування в українській мові кличного відмінка, який є не лише елементом мовленнєвого етикету українців, а й повертає наше мовлення до його питомих джерел. Внесено пропозиції щодо відмінювання кількісних числівників, урегулювання особливостей уживання паралельних закінчень, поєднання кількісних числівників з іменниками тощо. Сформульовані авторські судження про необхідність правильно вживати кількісні числівники на позначення часу, зважаючи на особливості синтаксичного зв'язку в поєднанні їх з іменниками. Доведено, що до вибору певних паралельних форм слід підходити виважено, враховуючи специфіку української мови, чинні норми правопису. Розкрито суть поняття *вільний* та *рухомий* наголос, його смислорозрізнявальну і форморозрізнявальну функції, а також запропоновано авторську класифікацію деяких особливостей наголошування слів залежно від належності до частин мови, їх будови та лексичного значення. Своєрідні особливості української мови можуть стати предметом подальших наукових досліджень.

Список літератури:

1. Бондарчук К.С. ЗНО як форма моніторингу компетентностей з української мови та літератури. *Українська мова і література в школі: Національна академія педагогічних наук*. Київ, 2017. №6. С. 44-48.
2. Бондарчук К.С. Українська мова в сучасному медіапросторі. *Європейські тенденції розвитку журналістики, PR, медіа і комунікації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 листопада 2020 року)*. Влоцлавек: Куявський університет, 2020. С. 64-67.
3. Бондарчук К.С., Чумаченко О.А. Позитивні та хибні зміни в Українському правописі 2019 року. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2022. № 2 (24). С. 153-164.
4. Брайчевський М.Ю. Походження Русі. Київ, 1968.
5. Жовтобрюх М.А. та ін. Історична граматики української мови. Київ, 1980.
6. Куньє З. Й. Реалізація правил милозвучності української мови в сучасній науковій літературі гуманітарного профілю. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2021. № 1 (21). С. 207-215.
7. Півторак Г. Коли ж виникла українська мова: хрестоматія. Київ, 1993. 277 с.
8. Тищенко К.М. Всеслов'янські складники української мови. *Мандрівець*. № 3. 2010. С. 65-75.
9. Тищенко К.М. Всеслов'янськість мови українців. *Український тиждень*. № 39 (256). 2012. С. 22-62.
10. Турчак О.М. Вокатив як елемент українського мовленнєвого етикету. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2020. № 2 (20). С. 237-245.
11. Фаріон І.Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. 327 с.
12. Шевельов Ю. Історія української мови: хрестоматія. Київ, 1996. 204 с.
13. Новий український правопис. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 284 с.

Bondarchuk K. S. SPECIFICITIES OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AT THE ACCENTUAL AND GRAMMATICAL LEVELS

The proposed work investigates specific features inherent in the Ukrainian language at different linguistic levels. Both initial methodological approaches (induction and deduction) and the main methods of studying linguistic phenomena are applied – descriptive, comparative, juxtapositional and direct observation methods. Thanks to them, it was traced that in the Ukrainian language the stress is free (unfixed), it performs a semantic and form-differentiating function. Some regularities regarding the peculiarities of stressing words according to their part-of-speech belonging, word structure and lexical meaning are formulated. Certain word-formation features are analyzed, specific suffixes for the formation of nouns are identified with the author's interpretation

of their lexical and semantic meaning. Vivid features regarding the inflection of nouns, the formation and use of original specific collective numerals, the formation of degrees of comparison of adjectives and adverbs, and specific forms of adverbs are described. The fundamental feature of the Ukrainian language is revealed – its variability, morphological variants are studied in the most detail. Moreover, it is noted that the rules regarding the position of the use of prepositions and prefixes are not always correctly and accurately presented in Ukrainian orthography. This applies, in particular, to the parallel endings of masculine nouns in the form of the genitive and dative cases. The peculiarities of the case endings of nouns in the form of the vocative case are revealed, the presence of which is one of the unique features of the Ukrainian language. The article identifies original forms of the use of numerals to indicate time, which distinguishes the Ukrainian language from other Slavic languages. The parallel forms of quantitative numerals in combination with nouns-names of beings/non-beings, in particular in the form of the accusative case, existing in the Ukrainian language, are also analyzed. The author's vision of specifying some definitions, which to some extent simplify certain spelling norms, is proposed.

Keywords: language variation, free stress, morphological features, vocative case, originality of the Ukrainian language, word formation.